DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)
den 22 oktober 1998 *

I mål C-154/96,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget, från Tribunal du travail de Bruxelles (Belgien), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Louis Wolfs

och

Office national des pensions (ONP),

angående tolkningen av artiklarna 4.1 och 7.1 a i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 om successivt genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet (EGT L 6, 1979, s. 24; svensk specialutgåva, område 5, volym 2, s. 111),

meddelar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden P. J. G. Kapteyn samt domarna G. F. Mancini, J. L. Murray, H. Ragnemalm (referent) och R. Schintgen,

* Rättegångsspråk: franska.

generaladvokat: M. B. Elmer
justitiesekreterare: avdelningsdirektören D. Louterman-Hubeau,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Louis Wolfs,

— Office national des pensions (ONP), genom byrådirektören Gabriel Perl, i egenskap av ombud,

— Belgiens regering, företrädd av juridiska rådgivaren Anne-Marie Snyers, utrikes-, utrikeshandels- och utvecklingsbiståndsministeriets rättsavdelning, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom Marie Wolfcarius, rättstjänsten, i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid sammanträdet den 22 januari 1997 av: Louis Wolfs, Office national des pensions (ONP), företrätt av biträdande rådgivaren Jean-Paul Lheureux, i egenskap av ombud, Belgiens regering, företrädd av Anne-Marie Snyers, och kommissionen, företrädd av Marie Wolfcarius,

och efter att den 6 mars 1997 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Tribunal du travail de Bruxelles har genom beslut av den 22 april 1996, som inkom till domstolen den 7 maj samma år, i enlighet med artikel 177 i EG-fördraget ställt tre frågor angående tolkningen av artiklarna 4.1 och 7.1 a i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 om successivt genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet (nedan kallat direktivet).

2 Dessa frågor har uppkommit i en tvist mellan Louis Wolfs och Office national des pensions (nedan kallat ONP) med anledning av beräkningen av hans pension.

3 I kunglig kungörelse nr 50 av den 24 oktober 1967 om avgångs- och efterlevandepension för arbetstagare (*Moniteur belge* av den 27 oktober 1967, s. 11258, nedan kallad kungörelsen), som gällde till den 1 januari 1991, fastställdes den allmänna pensionsåldern till 65 år för män och till 60 år för kvinnor.

4 Enligt artikel 10 i kungörelsen beräknades avgångspensionen per kalenderår på grundval av en andel av inkomsterna. Det belopp som denna andel uppgick till fastställdes enligt vissa särskilda bestämmelser. Förmånen per kalenderår uppgick för män till 1/45 av den på så sätt beräknade inkomsten och för kvinnor till 1/40.

5 Då den yrkesverksamma perioden hade varat mer än 40 eller 45 år, beaktades de mest förmånliga kalenderåren under denna period.

6 Genom lagen av den 20 juli 1990 om flexibel pensionsålder för arbetstagare infördes från och med den 1 januari 1991 ett nytt system om anpassning av arbetstagarnas pension till utvecklingen av den allmänna levnadsstandarden (*Moniteur belge* av den 15 augusti 1990, s. 15875, nedan kallad 1990 års lag). Detta system gjorde det möjligt för såväl män som kvinnor att gå i pension tidigast från den första dagen efter den månad då den berörde fyllde 60 år.

7 Vad avser beräkningen av pensionen föreskrev 1990 års lag att rätten till avgångspension beräknades per kalenderår på grundval av en andel av den inkomst som den berörde hade uppburit, vilken fastställdes enligt kungörelsen, och att nämnaren i detta bråktal fortfarande var 45 för män och 40 för kvinnor.

8 I artikel 4.1 i direktivet förbjuds diskriminering på grund av kön, vare sig diskrimineringen är direkt eller indirekt, vad beträffar beräkningen av förmåner, bland annat ålderspensioner.

9 Artikel 7.1 a i direktivet, vilken innehåller undantag från denna princip, har emellertid följande lydelse:

"1. Detta direktiv skall inte hindra medlemsstaterna att utesluta från dess tillämpningsområde

a) avgörandet av pensionsålder för att bevilja ålders- och avgångspension och de eventuella konsekvenserna härav för andra förmåner,

...".

10 I mål C-154/92, Van Cant (REG 1993, s. I-3811), i vilket dom avkunnades den 1 juli 1993, frågade Arbeidsrechtbank te Antwerpen domstolen huruvida den metod som användes för att beräkna avgångspension för arbetstagare av manligt kön, såsom den har beskrivits ovan, utgjorde en diskriminering på grund av kön i den mening som avses i artikel 4 i direktivet.

11 Domstolen fastställde i punkt 13 i domen i det ovannämnda målet Van Cant att för det fall nationell lagstiftning avskaffar skillnaden i pensionsålder mellan manliga och kvinnliga arbetstagare, vilket är en faktisk omständighet som den nationella domstolen har att bedöma, kan artikel 7.1 a i direktivet inte längre åberopas för att bibehålla en skillnad i fråga om den metod som användes för att beräkna avgångspension, som hade samband med denna skillnad i pensionsålder.

12 Domstolen fastställde vidare i samma dom att det strider mot artiklarna 4.1 och 7.1 i direktivet att det genom en nationell lagstiftning enligt vilken kvinnliga och manliga arbetstagare kan gå i pension vid samma ålder, på grund av den metod enligt vilken pensionen beräknas, bibehålls en skillnad mellan könen, som i sin tur har samband med den skillnad i pensionsålder som förelåg enligt den tidigare gällande lagstiftningen.

13 I föreliggande fall framgår det av handlingarna i målet att ONP har beviljat Louis Wolfs en årlig avgångspension på 109 026 BFR. Till grund för beräkningen lades en andel av den yrkesverksamma perioden motsvarande 13/45 för år 1955—1967. Louis Wolfs lämnade Belgien år 1968.

14 Louis Wolfs har gjort gällande att den metod för att beräkna pensionen som är tillämplig på kvinnliga arbetstagare och enligt vilken de 40 mest förmånliga åren för arbetstagaren beaktas leder till en högre pension än den han har beviljats. Med hänvisning till domen i det ovannämnda målet Van Cant har Louis Wolfs därför väckt talan vid Tribunal du travail de Bruxelles om ogiltigförklaring av ONP:s beslut om fastställelse av hans pension.

15 Tribunal du travail de Bruxelles beslutade som ett led i handläggningen att förklara målet vilande och har ställt följande frågor till domstolen:

"1) Omfattar undantaget i artikel 7.1 a i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 det förhållandet att en medlemsstat inför ett flexibelt pensionssystem i överensstämmelse med Europeiska unionens ministerråds rekommendation 82/857/EEG av den 10 december 1982 om principerna för gemenskapens politik avseende pensionsålder, i den meningen att en fastställelse av en flexibel pensionsålder för män och kvinnor, till exempel mellan 60 och 65 år, inte utan vidare kan jämställas med en fastställelse av samma avgångsålder för alla, och inte nödvändigtvis — även om pension för män och kvinnor också fortsättningsvis beräknas olika — strider mot den i artikel 4.1 i direktiv 79/7/EEG fastslagna principen om likabehandling av män och kvinnor, eftersom varje blivande pensionär med ett sådant system har möjlighet att, med hänsyn till sin tidigare yrkesverksamhet, fritt bestämma när hans avgångspension skall börja utbetalas, och särskilt som det införda systemet uppfyller ett nödvändigt socialpolitiskt mål i den aktuella staten och är motiverat av skäl som saknar samband med diskriminering på grund av kön?

2) Om den första frågan besvaras nekande, innebär det ett förverkligande av båda de mål som fastställs i direktiv 79/7/EEG och i rekommendation 82/857/EEG, nämligen införandet av en flexibel pensionsålder för alla och likabehandling av män och kvinnor i fråga om social trygghet, och ett hänsynstagande till såväl formell jämlikhet som den faktiska diskriminering som kvarstår mellan kvinnor och män i fråga om lagstadgad pension, att en medlemsstat automatiskt skall jämna ut villkoren för rätt till pension genom att tillförsäkra kvinnor och män rätt till pension efter eget val, från den lägsta åldern och enligt den beräkningsmetod som dittills tillämpats på den grupp som från denna ålder har haft rätt till ålderspension, oaktat de konsekvenser som detta kan få för den ekonomiska jämvikten i de pensionssystem som inte har fastställts på grundval av dessa principer?

3) Om den första frågan besvaras nekande, skall då tillämpningen av den mest fördelaktiga lösningen för den berörde enligt Europarätten ske med avseende på hela den berördes yrkesverksamma tid eller kan den ske uteslutande med avseende på de yrkesverksamma år som i tiden ligger före antingen ikraftträdandet av lagen om införande av en flexibel pensionsålder eller avkunnandet den 1 juli 1993 av Europeiska gemenskapernas domstols dom i målet Remi Van Cant mot Office national des pensions?"

16 Den nationella domstolen informerade i en skrivelse av den 12 maj 1997 domstolen om att ONP hade överklagat beslutet av den 22 april 1996 till Cour du travail de Bruxelles och bland annat yrkat att begäran om förhandsavgörande skulle återkallas. I enlighet med yttrandet från förste ordföranden för Cour du travail de Bruxelles i skrivelse av den 30 maj 1997 förklarade domstolen målet vilande.

17 Genom skrivelse av den 18 juni 1998 begärde därefter förste ordföranden för Cour du travail de Bruxelles att domstolen skulle återuppta sin prövning av tolkningsfrågorna.

Den första frågan

18 Den nationella domstolen vill med sin första fråga i huvudsak veta om ett pensionssystem, enligt vilket såväl män som kvinnor kan gå i pension från och med 60 års ålder, men som tillämpar olika metoder för att beräkna pensionen beroende på kön, omfattas av undantaget i artikel 7.1 a i direktivet.

19 Denna fråga motsvarar i huvudsak den fråga som behandlades i domen i det ovannämnda målet Van Cant. Det bör emellertid framhållas att en ny omständighet har tillkommit till det system som var tillämpligt då domen i målet Van Cant avkunnades och då beslutet om hänskjutande fattades.

20 Den 19 juni 1996, det vill säga efter det att beslutet om hänskjutande fattades, antog det belgiska parlamentet en lag om förklaring av 1990 års lag (*Moniteur belge* av den 20 juli 1996, nedan kallad lagen om förklaring av lag). Från och med den dagen anses 1990 års lag från dagen för dess ikraftträdande den 1 januari 1991, ha den betydelse som följer av lagen om förklaring av lag.

21 I artikel 2 i lagen om förklaring av lag avses, för tillämpningen av artiklarna 2.1, 2.2, 2.3 och 3.1, 3.2, 3.3, 3.5, 3.6, 3.7 i 1990 års lag, "med ordet 'avgångspension' den ersättningsinkomst som beviljas den förmånstagare som anses ha blivit oförmögen att arbeta på grund av ålder, vilket anses inträffa vid 65 års ålder vad avser manliga förmånstagare och vid 60 år vad avser kvinnliga förmånstagare."

22 För att kunna ge den nationella domstolen ett användbart svar skall direktivets bestämmelser tolkas mot bakgrund av de nu gällande nationella reglerna.

23 Det finns i det avseendet anledning påpeka att domstolen i dom av den 30 april 1998 i de förenade målen C-377/96—C-384/96, De Vriendt m. fl. (REG 1998, s. I-2105) redan tagit ställning till denna fråga.

24 I punkt 25 i den domen erinrade domstolen om att den möjlighet att göra undantag som föreskrivs i artikel 7.1 a i direktivet enligt fast rättspraxis skall tolkas restriktivt (se bland annat dom av den 30 mars 1993 i mål C-328/91, Thomas m. fl., REG 1993, s. I-1247, punkt 8). Om en medlemsstat med tillämpning av denna

artikel fastställer olika pensionsålder för män och för kvinnor för beviljande av ålders- och avgångspension, begränsas sålunda möjligheten till undantag till att gälla diskriminering som nödvändigtvis och objektivt sett har samband med skillnader i pensionsålder (domen i det ovannämnda målet Thomas m. fl. och dom av den 19 oktober 1995 i mål C-137/94, Richardson, REG 1995, s. I-3407, punkt 18). För det fall nationell lagstiftning däremot avskaffar skillnaden i pensionsålder, kan medlemsstaten inte bibehålla en skillnad mellan könen i fråga om den metod som används för att beräkna pensionen (domen i det ovannämnda målet Van Cant, punkt 13).

25 I punkt 26 i domen i det ovannämnda målet De Vriendt m. fl. påpekade domstolen vidare att det framgår av vilken typ av undantag det är fråga om i artikel 7.1 i direktivet att gemenskapslagstiftaren hade för avsikt att ge medlemsstaterna möjlighet att i fråga om pensioner temporärt bibehålla de fördelar som tilldelats kvinnor för att ge medlemsstaterna möjlighet att successivt genomföra en förändring av pensionssystemet på denna punkt utan att rubba dessa systems komplexa ekonomiska balans, vars betydelse lagstiftaren var tvungen att ta hänsyn till (dom av den 7 juli 1992 i mål C-9/91, Equal Opportunities Commission, REG 1992, s. I-4297, punkt 15).

26 Mot bakgrund av dessa konstateranden drog domstolen slutsatsen i punkt 27 i domen i målet De Vriendt m. fl. att det var nödvändigt att ta ställning till om den diskriminering som följer av den metod som används för att beräkna avgångspensionerna nödvändigtvis och objektivt sett har samband med bibehållande av nationella regler som fastställer pensionsåldern enligt olika metoder beroende på kön och som följaktligen omfattas av undantaget i artikel 7.1 a i direktivet.

27 Domstolen erinrade i punkt 28 i domen i målet De Vriendt m. fl. i det avseendet om, såsom framgår av punkt 13 i domen i målet Van Cant, att frågan huruvida nationell lagstiftning har bibehållit en skillnad i pensionsålder mellan manliga och kvinnliga arbetstagare är en fråga om faktiska omständigheter som det ankommer på den nationella domstolen att avgöra.

28 För det fall denna skillnad skulle ha bibehållits påpekade domstolen i punkt 29 i domen i målet De Vriendt m. fl. att det finns anledning att framhålla att fastställandet av den ålder då avgångspension kan beviljas faktiskt sett avgör hur lång den period är under vilken de berörda kan göra inbetalningar till pensionssystemet.

29 Domstolen drog i punkt 30 i nämnda dom slutsatsen att en diskriminering med avseende på den metod enligt vilken pensionerna beräknas, såsom den som följer av ifrågavarande nationella lagstiftning, under sådana omständigheter nödvändigtvis och objektivt sett skulle ha samband med den skillnad som har bibehållits vad avser fastställande av pensionsålder.

30 Av vad anförts följer att den första frågan skall besvaras så, att artikel 7.1 a i direktivet skall tolkas på så sätt att när det i en nationell lagstiftning bibehålls en skillnad i pensionsålder mellan manliga och kvinnliga arbetstagare har ifrågavarande medlemsstat rätt att beräkna pensionsbeloppet på olika sätt beroende på vilket kön arbetstagaren tillhör.

Den andra och den tredje frågan

31 Den andra och den tredje frågan skulle endast besvaras för det fall den första frågan besvarades nekande och anledning saknas därför att ta ställning till dem.

Rättegångskostnader

32 De kostnader som har förorsakats den belgiska regeringen och kommissionen, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

— angående de frågor som genom beslut av den 22 april 1996 ställts av Tribunal du travail de Bruxelles — följande dom:

Artikel 7.1 a i rådets direktiv 79/7/EEG av den 19 december 1978 om successivt genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om social trygghet skall tolkas på så sätt att när det i en nationell lagstiftning bibehålls en skillnad i pensionsålder mellan manliga och kvinnliga arbetstagare, har ifrågavarande medlemsstat rätt att beräkna pensionsbeloppet på olika sätt beroende på vilket kön arbetstagaren tillhör.

Kapteyn Mancini Murray

Ragnemalm Schintgen

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 22 oktober 1998.

R. Grass

Justitiesekreterare

P. J. G. Kapteyn

Ordförande på sjätte avdelningen